

Sven-Arne Lundin

Är värdenihilismen förenlig med rationell värdeargumentation?

Inom analytisk filosofi dominerade fram till 70-talet uppfattningen att filosofin inte kan bidra till lösandet av våra aktuella moralproblem, eftersom man menade, att frågor i moral på grund av sin egen natur är utom räckhåll för seriös moralfilosofisk argumentation. Sedan dess har emellertid en attitydförändring skett. Filosofer räds inte längre att besvara spörsmål som: – Är det någonsin rätt att experimentera med djur? När har en kvinna rätt till abort? Kan euthanasi försvaras? osv. – Denna nya praxis är givetvis behjärtansvärd, ty ingen ifrågasätter önskvärdheten av att detta slags problem löses. Många människor upplever säkert en plågsam osäkerhet inför dessa frågor och det är i hög grad önskvärt att man kan erbjuda dem svar som de kan lita på, svar som inte bara till skenet utan också i realiteten är välgrundade.

Men en avgörande fråga kvarstår dessvärre: Är denna praxis verkligen teoretiskt försvarbar? En allmän åsiktsförändring garanterar inte i sig att det angelägna också är det möjliga. Ur filosofisk synpunkt godtagbara svar på detta slags spörsmål kräver att man på ett följdriktigt sätt kan argumentera sig fram till svaren. Och är det verkligen definitivt avgjort att de klassiska värdenihilister hade fel, som hävdade att en rationell moralisk argumentation, ja, en rationell värdeargumentation överhuvud, är en omöjlighet? Deras förutsättning var förstås att värdenihilismen är sann. Är deras antagande orimligt? Har någon på ett ovedersägligt sätt lyckats visa att värdenihilismen är falsk? Inte såvitt jag vet. Det finns visserligen filosofer som anser sig ha lyckats med detta. Men de har enligt min mening misstagit sig. För att undvika missförstånd, bör jag kanske påpeka att detta inte är menat som något försvar för värdenihilismen. Jag hör inte till dem, som är helt övertygade om värdenihilismens sanning. Allt jag vill säga är, att det fortfarande är en *öppen* fråga, om den är sann eller ej.

Däremot kan man konstatera att värdenihilismen ingalunda är en övergiven ståndpunkt. Den har alltså övertygade anhängare bland såväl filosofer som lekmän. Men även dessa filosofer tycks i allmänhet vara förvissade om våra moralproblems lösbarhet. Anledningen är förmodligen

den, att man anser att värdenihilismens sanning ingenting ändrar beträffande möjligheten att argumentera rationellt för eller emot värderingar. Men är detta antagande verkligen riktigt? Svaret skall jag försöka ge i det följande.

Mitt problem kan formuleras så här: (1) Om värdenihilismen är sann, är det då möjligt att presentera rationella argument för eller emot värderingar och normer?

(1) behöver dock preciseras. Dess innebörd skiftar ju i den mån nyckeltermerna "värdenihilism" och "rationellt argument" varierar i betydelse. Jag skall därför, och i nyss nämnd ordning, försöka klargöra dessa begrepp. Resultatet av mitt studium blir, som man kanske kunde vänta, att (1) representerar flera frågor som var och en kräver sitt speciella svar. Först alltså:

1. Vad är "värdenihilism"?

En ganska nyligen formulerad definition av begreppet "värdenihilism" lyder: (2) Termen "värdenihilism" betecknar här åsikten att normer och värderingar varken är sanna eller falska. (Bergström 1980, s 35). Förekomsten av ordet "här" i (2) upplyser oss om att författaren kan tänka sig andra tolkningsalternativ som han valt att inte behandla. Vad som utsluts är innebörden av "värdenihilism" som är mer eller mindre ekvivalenta med begreppet "emotivism". Jag kommer att följa detta exempel. Man kan säga, att alla de klassiska värdenihilister, som jag i det följande kommer att behandla, omfattar någon form av emotivism och deras värdenihilism kan betraktas som en omedelbar följd av deras emotivism. Trots detta samband finns det goda skäl att låta detta vara detta och göra en boskillnad mellan deras emotivism och värdenihilism. Granskar man emellertid vad de klassiska värdenihilisterna, speciellt Hägerström och Hedenius men även Ayer, verkligen skriver, finner man dock att inte heller (2) är en representativ formulering för *deras* värdenihilism. Men mera om detta längre fram.

Den tolkning som ligger närmast till hands vid en första filosofiskt opåverkad konfrontation med ordet "värdenihilism" torde väl lyda ungefär som följer: – Värdenihilismen är en lära som förnekar att det finns några (vare sig positiva eller negativa) värden. – Det är inte omöjligt, att just denna innebörd föresvävade den polemiker (Landquist?), som enligt Hedenius (1963, s 13) myntade ordet och begagnade det som slagträ mot Uppsalafilosofien (se även Staffan Källström 1983, s 15). Förutsatt att man med "värden" menar något i stil med "värdeegenskaper", så är det

faktiskt fullt korrekt att karakterisera Hägerströms värdefilosofi som en form av värdenihilism i denna mening. Så här uttrycker han sig nämligen i en föreläsning från 1917, där han anknuter till värdeutsagan "Denne man är en ädel man":

Men vi bör observera att vi här egentligen har samma grundläggande betydelse som denna: "Oh, vilken ädel man!" Ädelhetens enda psykologiska underlag är en egendomlig känsla av behag vid bilden av mannen i det hela. Det är *ingen egenskap* hos mannen som vore upptäckbar hos honom jämte andra egenskaper (1952, s 35).

Om man generaliserar det Hägerström här säger, något som säkert inte strider mot hans intentioner, så kan en första rimlig definition av "värdenihilism" presenteras:

(A) Termen "värdenihilism" betecknar en tes eller teori enligt vilken det inte existerar några värdeegenskaper eller normativa egenskaper.

(A) ger emellertid inte full rättvisa åt Hägerströms definitiva ståndpunkt. I en föreläsning från 1921 säger han:

En sak står fast: om godheten skall vara en objektiv egenskap hos den människa som vi beteckna som god, måste hon ha denna egenskap jämte de egenskaper varigenom hon är god. Men godheten förlorar all mening om den lösslites från dessa. Godheten synes således *inte kunna* vara en objektiv egenskap hos en människa (1952, s 115).

Det enligt Hägerström problematiska förhållandet mellan "god" och de egenskaper i kraft av vilka en person betraktas som god, såsom omtanke, hänsynsfullhet, hjälpsamhet eller vad det nu kan vara, leder honom till slutsatsen att värdeegenskapen god *inte kan* existera. Han säger visserligen "synes . . . icke kunna", men detta är bara ett understatement som markerar att det är den objektive vetenskapsmannen som uttalar sig. I själva verket menar nog Hägerström utan några som helst förbehåll, att godheten *inte kan* vara en egenskap. Ty att anta att godheten *är* eller *kan vara* en egenskap leder till motsägelser:

Därför blir godheten som bestämdhet hos de egenskaper som är goda omöjlig att avsondra från dessa. Och likväl skall den finnas hos dem som en särskild bestämdhet. *Den finns där och den finns där inte* (1952, s 126).

De citerade Hägerströmska resonemangen skulle givetvis uppfattas så att de kan generaliseras. Den omnämnda egenskapen "god" är en godtycklig representant för vilken värdeegenskap eller normativ egenskap som helst. Detta ger oss anledning att formulera följande alternativa definition av begreppet "värdenihilism":

(B) Termen "värdenihilism" betecknar en tes eller teori enligt vilken det *inte kan* existera några värdeegenskaper eller normativa egenskaper.

(A) och (B) kan sägas utgöra två ontologiska varianter av värdenihilismen. Nu är de av värdefilosofiskt intresse endast under den förutsättningen att man accepterar att det existerar egenskaper. Det gjorde Hägerström. Han var visserligen inte begreppsrealist i Platonistisk mening, dvs han antog inte existensen av en högre icke-materiell verklighet fylld av begrepp i en hierarkisk ordning. Ett sådant antagande uppfattade han som metafysiskt nonsens bl a baserat på en missuppfattning av verklighetsbegreppets innebörd. Men han var ändå, som professor Marc-Wogau påvisat (1968, s 120), i en viss mening begreppsrealist. Normalt sker, menade Hägerström, i det enkla teoretiska omdömet en tillordning mellan predikatet som denoterar en till verkligheten hörande egenskap och omdömessubjektet som betecknar ett sökt objekt: "– i det teoretiska omdömet är verkligheten predikatet, till vilket vi söka subjektet", i de teoretiska omdömena "gäller det blott att bestämma vad som är verkligt. Verkligheten är själv det yttersta predikatet" (1952, s 119 och s 124). Hägerström menade tydligen att ett enkelt omdöme av typen "A har egenskapen *f*" normalt är ekvivalent med: "A och dess egenskap *f* existerar (tillhör verklighetssammanhanget)". Ett undantag från denna regel är värdeomdömet. Det är inte ens "ett omdöme i vanlig mening". Värdepredikat är inte egenskapsdenoterande eftersom värdeegenskaper *inte kan* existera. Dessa predikat har en helt annan funktion, en rent emotiv funktion.

Den som är skeptisk beträffande egenskapers existens kan å andra sidan byta ut de återgivna definitionerna mot semantiskt formulerade motsvarigheter innebärande att värdepredikat och normativa predikat faktiskt respektive med nödvändighet är deskriptivt tomma. Har man emellertid bestämt sig för att formulera sig semantiskt finns det dock goda skäl för att välja ett annat begrepp eller snarare begreppspar för att definiera värdenihilismen, nämligen paret "sanning–falskhet". Definitionen (2) ovan är just en sådan definition. Här är en annan:

(C) Termen "värdenihilism" betecknar en tes eller teori enligt vilken värderingar och normer varken *kan* vara sanna eller falska.

I motsats till (2) som endast hävdar att värderingar och normer enligt värdenihilismen *inte är* sanna eller falska så påstår (C) att de med *nödvändighet* saknar sanningsvärden. Och just *detta* är de klassiska värdenihilisternas budskap. Låt mig inskränka mig till att verifiera detta påstående vad gäller Hägerström, en fullständig verifikation kräver nämligen väl mycket utrymme. I installationsföreläsningen "Om moraliska föreställningars sanning" från 1911 förklarade Hägerström:

Emellertid är nu härvid först att undersöka om det är riktigt att fråga efter sanning eller falskhet hos moraliska föreställningar. Om någon vill undersöka om guldets rättvist eller orättvist skulle han givetvis omedelbart bli utskrattad. Vetenskapens, särskilt filosofiens historia vimlar av slika, om också inte lika uppenbart oriktiga frågeställningar. Liksom guldets varken är rättvist eller orättvist är börat eller det moraliskt rätta så beskaffat att det varken kan sägas gälla eller icke gälla om ett visst sätt att handla (1939, s 45).

Uttryckt med litet andra ord tror jag att Hägerström här säger ungefär följande: frågan ”Är normer och värderingar sanna eller falska?” är absurd därför att den förutsätter det orimliga antagandet att detta slags utsagor *kan vara* sanna eller falska, precis som frågan ”Är guldets rättvist eller orättvist?” är nonsens just därför att den bygger på det lika orimliga antagandet att guld *kan vara* rättvist eller orättvist. Vad som skiljer är bara att meninglösheten är helt uppenbar i det senare fallet. I föreläsningens slutfas framstår absurditeten som helt klar:

Det är en en mening att betrakta en föreställning om ett böra som sann (1939, s 63).

Hägerströms tal om ”omening” kan väl knappast tolkas på mer än ett sätt: att anta att värderingar och normer kan vara sanna eller falska innebär att man gör sig skyldig till ett klart kategorimisstag, dvs man kombinerar uttryck som tillhör en viss mening semantiskt oförenliga kategorier, resultatet blir ett slags nonsens.

Det är möjligt, fast jag inte skall göra det här, att med hjälp av citat och en argumentativ textgenomgång styrka att även Hedenius och Ayer är anhängare av värdenihilismen enligt (C) som jag i fortsättningen kommer att benämna ”Den klassiska värdenihilismen”. Det är beträffande denna form av värdenihilism jag skall försöka besvara frågan om den är förenlig med rationell värdeargumentation eller inte. Värdenihilismen enligt (A) och (B) är i motsats till den klassiska värdenihilismen inte direkt jämförbara med rationell värdeargumentation, men på grund av det samband som råder mellan de olika formerna av värdenihilism gäller att i den mån den klassiska värdenihilismen är förenlig eller oförenlig med rationell värdeargumentation så är också de ontologiska varianterna av värdenihilism detta.

2. Vad är ett rationellt argument?

Jag kommer i det följande att presentera två definitioner av ”rationellt argument för eller emot en utsaga” (jfr Bergström 1980, s 48 och Prawitz

1978, s 144). Det finns filosofer, som skulle mena, att dessa definitioner är alldeles för vida, eftersom de förutsätter, att även vissa argument baserade på induktion är rationella. Dit hör då alla anhängare till Popper, samt övriga filosofer som är överens med honom just beträffande induktionens omöjlighet. Skulle de ha rätt, då är jag, det erkännes, alldeles för generös beträffande begreppet argumentationalitet. Risken är dock troligen större, att jag blir anklagad för motsatsen, dvs att mitt argumentationalitetsbegrepp är för trångt. Jag hävdar nämligen, att mina två definitioner representerar *de enda adekvata tolkningarna av argumentationalitet* och att alla alternativa tolkningsförsök således måste betraktas som förfelade. Det betyder m a o att varje definition av begreppet ”rationellt argument” som kan göra anspråk på att vara adekvat måste vara ekvivalent med någon av mina två definitioner. De två begrepp som här definieras är båda formulerade i termer av sanning/falskhet. Ytterligare ett sanningsvärdebaserat definitionsförslag kommer jag att avvisa. Men framförallt: alla försök att tolka argumentationalitet i *andra* termer än sanning/falskhet, man må kalla det ”riktighet/oriktighet som inte är sanning/falskhet” eller ”giltighet/ogiltighet som ej är identisk med sanning/falskhet” kommer att avfärdas som varande orimliga. Det starkare av de två adekvata begreppen kan definieras som följer:

(I) Med ett ”rationellt argument för eller emot en utsaga” menas ett argument som visar, i varje fall med en viss sannolikhet, att utsagan i fråga är sann eller falsk.

Rationella argument enligt (I) är ovillkorliga, alltså kategoriska och de kan beskrivas som mer eller mindre bindande. Är ett sådant argument deduktivt, är det fullständigt bindande och utgör en absolut, eller om man så vill, en utlöst sanningsgaranti (falskhetsgaranti) för den utsaga det argumenteras för (emot). Hit hör de skunda argumenten som består av enbart sanna premisser och alltid garanterar en sann utsaga. De argument som är baserade på induktion är naturligtvis inte helt bindande utan innebär endast en viss sannolikhetsgaranti för argumentutsagans sanning (falskhet). Med detta sagt övergår jag till det svagare begreppet:

(II) Med ett ”rationellt argument för eller emot en utsaga” menas ett argument som, i varje fall med en viss sannolikhet, visar att *om* argumentets premisser är sanna så är utsagan det argumenteras för eller emot sann respektive falsk.

(II) omfattar de villkorliga dvs hypotetiska argument som verkligen visar, åtminstone med en viss sannolikhet att en bestämd utsaga under vissa förutsättningar är sann eller falsk. Dvs *om* dessa förutsättningar *skulle* vara

för handen, så *skulle* argumentet också, med en viss sannolikhet eller helt säkert, visa att utsagan *är* sann eller falsk. Eftersom argumentet inte garanterar att dessa förutsättningar gäller, är det endast villkorligt bindande och ger man endast en villkorlig sanningsgaranti (falskhetsgaranti) för utsagan i fråga.

Det är klart att tolkningen (II) är vidare än (I). Alla rationella argument enligt (I) är också rationella argument enligt (II) med det tillägget att de förutsättningar som ofta ej är uppfyllda för argument enligt (II) faktiskt *är* uppfyllda för argument enligt (I). Nu finns det som sagt filosofer som menar att argumentationalitet kan definieras ännu vidare än enligt (II). Här är ett sådant definitionsförslag:

(III) Med ett "rationellt argument för eller emot en utsaga" menas ett argument som någon använder eller hänvisar till för att försöka visa att utsagan är sann (falsk).

Enligt denna definition är det uslaste och mest inkonsekventa argument rationellt förutsatt bara att det används i syfte att visa att den utsaga man argumenterar för eller emot är sann eller falsk. Vidare innebär definitionen att t ex ett *sunt* argument som någon hänvisar till i en undervisningssituation enbart för att demonstrera hur ett argument kan vara uppbyggt och som aldrig använts eller hänvisats till för att visa att utsagan i fråga är sann (eller falsk!) och inte heller kommer att begagnas eller hänvisas till i avsikt att visa detta, detta argument är ej rationellt. Ett språkbruk med sådana konsekvenser är, minst sagt, avvikande, så (III) kan omöjligt vara adekvat.

Nu kunde någon kanske invända att det visst finns sammanhang i vilka man med fog kan hävda att det *inte* är rationellt att argumentera för en viss utsaga även om argumentet för utsagan i fråga råkar vara sunt. Så var det under medeltiden med tanke på den egna välfärden irrationellt att publicera ett sunt argument för att jorden inte är universums centrum. Detta resonemang bygger på den felaktiga förutsättningen att argumentationalitet är situationsberoende. Vad som i detta fall ej är rationellt är inte argumentet som sådant, utan ett bestämt handlings sätt: det offentliga presenterandet av argumentet. Det är således ett fall av handlingsirrationellitet, men något icke-rationellt argument är det inte fråga om. Omvänt kan det givetvis vara fullt rationellt, även om det kanske skulle vara oetiskt, att t ex i propaganda- eller reklamsyfte medvetet begagna sig av icke-rationella argument. I ljuset av distinktionen mellan argumentationalitet och handlingsrationalitet framstår som klart, hoppas jag, att kritiken mot (III) förblir orubbad.

Filosofer med vilka jag diskuterat rationell argumentation har varit

angelägna att påpeka, att även om det endast existerar två adekvata definitioner av argumentrationalitet som är formulerade i termer av sanning och falskhet så är de med säkerhet inte de enda adekvata definitionerna. Sedan har de med lite olika ord antytt en alternativ definition. Jag tror att de haft följande definition i åtanke:

(IV) Med ett "rationellt argument för en utsaga u " menas ett argument som visar, i varje fall med en viss sannolikhet, att u eller icke- u .

Idén bakom deras förslag är den, att även om de här återgivna sanningsvärdebaserade tolkningarna av rationellt argument eventuellt är oförenliga med värdenihilismen så är detta kanske inte fallet med rationella argument enligt tolkning (IV). Men så kan det inte vara. (I) kan nämligen omformuleras till en sanningsvärdebaserad schematisk version som är ekvivalent med (IV), så om rationella argument enligt (I) är oförenliga med värdenihilismen så måste också rationella argument enligt (IV) vara det.

En förutsättning för mitt sista resonemang är att utsagor endast kan ha en form av riktighet nämligen sanning. Men som en och annan läsare säkert känner till finns det analytiska filosofer som är beredda att tro att just värderingar och normer är *giltiga* eller *ogiltiga* i en *annan* mening än sanna och falska. Dessa filosofer verkar inte heller tvivla på att rationell argumentation med värderingar och normer är möjlig. Men det är väl naturligt att med deras förutsättningar tänka sig att tex kategoriska rationella värdeargument visar att de värderingar och normer man argumenterar för eller emot är just *giltiga* eller *ogiltiga*. De borde alltså vara beredda att acceptera följande med (I) och (II) analoga tolkningar av rationellt argument som adekvata:

(Ia) Med ett "rationellt argument för eller emot en utsaga" menas ett argument som visar, i varje fall med en viss sannolikhet, att utsagan i fråga är giltig eller ogiltig.

(IIa) Med ett "rationellt argument för eller emot en utsaga" menas ett argument som, i varje fall med en viss sannolikhet, visar att *om* argumentets premisser är giltiga så är utsagan det argumenteras för eller emot giltig respektive ogiltig.

Dessa definitioner innebär för de deduktiva värdeargumentens del att i den mån de är korrekta så "ärver" slutsatsen sin *giltighet* från premisserna. Dessa argument är inte fullständigt eller villkorligt sanningsgaranterande, men de är på motsvarande sätt giltighetsgaranterande, vilket uppfattas som likvärdigt.

Normalt tänker sig väl en giltighetsanhängare, att det tex inom den

klass av värderingar som rör moralen existerar ett begränsat antal generella moraliska axiom, som är giltiga i en bestämd väldefinierad mening. Ur dessa kan sedan en mängd icke-universella moraliska värderingar härledas och *just i kraft härav* bestämmas som giltiga. Rimligheten i detta sista antagande framstår ju som uppenbar, om man tänker på vad som skulle hända om giltigheten inte var ärfilig i ovannämnda mening. Då skulle ju den handlande eller dömande i det enskilda fallet sakna en för honom alldeles nödvändig vägledning. Han skulle inte veta om den av honom härledda värderingen har eller saknar giltighet trots vetskap om, att de axiom han utgått ifrån är giltiga och att hans härledning följt ett mönster som bedöms som korrekt. Deduktionen måste för honom sakna poäng och man kan faktiskt med fog undra om "deduktion" verkligen är en adekvat benämning på en sådan härledning.

Dessvärre medför giltighetsteoretikernas normala val av giltighetsbegrepp just denna orimliga konsekvens. Betrakta t ex följande definition som faktiskt hör till de bättre som föreslagits: — Med en "giltig värdering" menas en värdering som skulle accepteras av varje idealbedömare. — Med "idealbedömare" förstås därvid en individ som utmärkes av bl a följande gynnsamma egenskaper: han är enastående rationell, han är fullt värdekompetent m a o djupt engagerad och samtidigt fullkomligt objektiv i värdefrågor. Antag nu att en värdering v_0 kan härledas ur värdeaxiomen $V_1 \dots V_n$. Om då v_0 verkligen "ärvt" sin giltighet från $V_1 \dots V_n$ så är det med nödvändighet uteslutet att v_0 är ogiltig samtidigt som $V_1 \dots V_n$ alla är giltiga. Givet vår definition av giltighet betyder detta att det är helt omöjligt att inte varje idealbedömare accepterar v_0 förutsatt att alla idealbedömare accepterar $V_1 \dots V_n$. Nu är det kanske, med tanke på alla idealbedömares positiva egenskaper, högst osannolikt att någon av dem avviker från de övriga och inte godtar v_0 . Men det osannolika är dock möjligt, så *omöjlighet* kan det inte vara tal om, och giltighet i denna mening är således *inte* "ärfilig".

Det finns visserligen ett sätt att kringgå det uppkomna hindret. Det vore att bestämma begreppet "idealbedömare" så att en idealbedömare med nödvändighet endast presenterar och accepterar rationella argument och med samma nödvändighet aldrig kan undgå att godta en värdering eller norm som han härlett ur värderingar och normer som han accepterat. Men en sådan utväg innebär bara ett val av Skylla framför Karybdis. Den leder nämligen till att definitionerna (Ia) och (IIa) blir cirkulära. Ty rationellt argument uttryckes ju i termer av giltighet/ogiltighet, i dessa begrepp ingår enligt definitionen ovan i sin tur begreppet idealbedömare, ett begrepp som bland annat skulle innehålla — ja just det — begreppet *rationellt argument*. Genom att i stället för (Ia) välja en definition liknande

definition (IV) ovan vinner man heller ingenting. En sådan definition får ju *inte* tolkas som ekvivalent med den sanningsvärdesbaserade definitionen (I) utan skall tjänstgöra i stället för just (Ia) och måste då uppfylla villkoret som innebär att begreppen giltig/ogiltig dyker upp vid en vidare analys av dess definiens. Tillräckligt explicit formulerad blir alltså även denna definition cirkulär.

Den tolkning av giltighet som jag här valt att studera är alltså illustrativ därför att de orimligheter som den leder till återkommer på nytt i samband med alla kända tolkningar av ”giltighet”: antingen medför definitionerna att värdededuktion blir meningslös eller också leder de till den typ av definitionscirkularitet som jag just beskrivit. Jag känner mig rent av övertygad att det är möjligt att visa att så *måste* vara fallet men jag skall inte försöka mig på ett sådant bevis här.

Av allt att döma är således (I) och (II) jämte deras ekvivalenter de enda adekvata definitionerna av argumentrationalitet. Med ledning av det resultat som vår analys lett fram till kan vi därför omformulera vår ursprungliga fråga (1) på följande sätt: Om den klassiska värdenihilismen är sann, är det då möjligt att presentera rationella argument enligt definitionerna (I) eller (II) för eller emot värderingar och normer? Frågan förutsätter två fall men den har i båda fallen ett och samma entydiga svar: Nej, det är *inte* möjligt. Skälen är, som den uppmärksamme läsaren säkert redan har klart för sig, dessa: Om den klassiska värdenihilismen är sann, så *kan* ju ingen värdering eller norm vara vare sig sann eller falsk. Då måste det vara omöjligt att *visa* att en värdering eller norm, vilken som helst, är sann eller falsk. Men poängen med rationella argument enligt (I) är just att *visa* att en utsaga, vare sig denna är ett påstående, en värdering eller en norm, är just sann eller falsk. Alltså är det inte möjligt att presentera rationella argument enligt (I) för eller emot värderingar och normer om den klassiska värdenihilismen är sann. Vidare gäller att om den klassiska värdenihilismen är sann, så existerar det inga omständigheter under vilka någon värdering eller norm är sann eller falsk. Då är det inte heller möjligt, givet vilka förutsättningar som helst, att *visa* att en godtycklig värdering eller norm är sann eller falsk.

Men att presentera rationella argument enligt (II) för eller emot värderingar och normer innebär just att man under en bestämd förutsättning, nämligen då argumentets premisser (premiss) är sanna (sann) *visar* att en värdering eller norm är sann eller falsk. Eftersom inga undantag medges, kan man, givet den klassiska värdenihilismens sanning, inte heller under denna förutsättning *visa* att värderingar eller normer är sanna eller falska. Det är således inte möjligt att presentera rationella argument enligt (II)

för eller emot värderingar och normer om den klassiska värdenihilismen är sann.

Alltså: den intressantaste och viktigaste formen av värdenihilism, den värdenihilism som uppsalafilosoferna och vissa positivister förkunnade, den klassiska värdenihilismen, är således *oförenlig med varje form av rationell argumentation*. Det betyder att så länge den klassiska värdenihilismen inte definitivt vederlagts måste moralfilosofernas svar på de angelägna moralfrågorna te sig osäkra eftersom deras argument för att komma fram till svaren möjligen alltid är skenargument.

Litteratur

- Lars Bergström: "Värdenihilism och argumentation i värdefrågor", *Filosofisk tidskrift*, 1, 1980.
- Ingemar Hedenius: *Om rätt och moral*, Stockholm 1963 (1941).
- Axel Hägerström: *Socialfilosofiska uppsatser*, Stockholm 1939.
- Axel Hägerström: *Moralpsykologi*, Stockholm 1952.
- Staffan Källström: "Strid kring Uppsalafilosofien", *Filosofisk tidskrift*, nr 1, 1983.
- Konrad Marc-Wogau: *Studier till Hägerströms filosofi*, Stockholm 1968.
- Dag Prawitz: "Om moraliska och logiska satsers sanning", i *En filosofibok tillägnad Anders Wedberg*, Stockholm 1978.